PREVENCIÓ, LA TASCA PERMANENT

Prevenció i reparació integral de les violències masclistes: un paradigma centrat en els drets i les necessitats de les dones, infants i adolescents

Laia Rosich Solé

Il·lustració: Eduardo Luzzatti

Les modificacions que va introduir la Llei 17/2020, de 22 de desembre, a la Llei 5/2008, de 22 de novembre, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, no només han ampliat les formes i àmbits reconeguts, sinó que ens permeten desenvolupar un nou paradigma d'intervenció. Així, s'han incorporat noves perspectives d'anàlisi i comprensió de les violències masclistes, com la interseccionalitat, que fa referència a la constitució recíproca entre categories productores de desigualtats –com l'origen, el color de la pell, el fenotip, l'ètnia, la religió, la situació administrativa, l'edat, la classe social, la precarietat econòmica, la discapacitat funcional o psíquica, les addiccions, l'estat serològic, la privació de llibertat o la diversitat sexual i de gènere–. La interseccionalitat ha de ser tinguda en compte a l'hora d'intervenir davant les violències masclistes.

També s'han reconegut, com a tals, formes de violència que estaven invisibilitzades, com

l'obstètrica, la digital, la vicària i la de segon ordre, així com nous àmbits en què es poden manifestar les formes de violència reconegudes, com el digital, la vida política, l'institucional i l'educatiu. A més, s'introdueixen conceptes que produeixen canvis en les intervencions i en les polítiques públiques, com el reconeixement dels feminicidis, el qual comprèn també les induccions al suïcidi i els suïcidis a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona (art. 5.Quart.g) i el concepte de consentiment sexual (art.3.h).

> A l'hora d'intervenir davant les violències masclistes, cal tenir en compte la visió interseccional, és a dir, les diverses categories productores de desigualtats

En aquest nou paradigma que ens proposa el Protocol marc per una intervenció amb la diligència deguda en situacions de violència masclista de la Generalitat de Catalunya, aprovat aquest any 2022 per la Comissió Nacional de Violències Masclistes [1], tot l'abordatge s'ha de fer amb un enfocament centrat en les necessitats i els drets de les dones, infants i adolescents en situació de violències masclistes, reconeixent-les com a titulars de drets i promovent la seva autonomia i capacitat per actuar. A més, tota la intervenció s'ha de concebre i aplicar-se amb la participació de les dones, infants i adolescents.

Organitzar la intervenció des d'una lògica circular: prevenció i reparació integral

Les violències masclistes requereixen una intervenció interdisciplinària i a diferents nivells. Sovint, la literatura s'ha centrat específicament en l'atenció a les dones víctimes, i això, si bé és imprescindible, és insuficient; mai s'ha de perdre de vista que no estem davant d'una problemàtica de tipus individual i particular: és estructural i comunitària [2]. Per això, ha d'estar vinculada al marc de les polítiques públiques d'igualtat i abastar aspectes preventius i socials.

Des del pensament circular o pensament en espiral es planteja que el model de pensament lineal dificulta conèixer els processos del comportament humà i la seva creació cultural. En canvi, pensar en espiral significa abordar la complexitat del món sense necessitat de dividir-lo en trossos [3]. En aquest sentit, una metodologia construïda circularment pot ajudar a captar les relacions estructurals i sistèmiques, i a resoldre la tensió generada entre la teoria i la pràctica en situar-les a totes dues en un mateix pla d'interaccions. La tensió entre l'acció i la reflexió també es resol en aquesta mateixa perspectiva, ja que ambdues se situen en un mateix quadrant, formant part d'un tot [4].

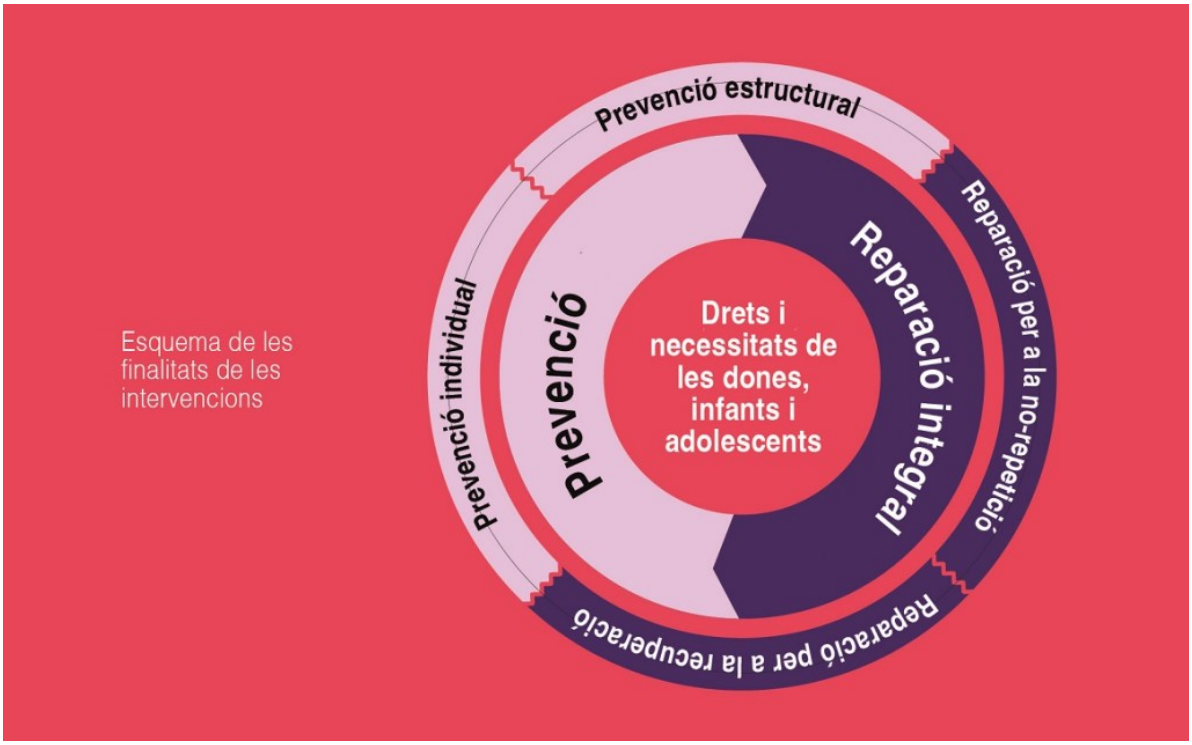
Aquesta lògica és la que millor explica la intervenció que fa la xarxa d'intervenció especialitzada en situacions de violències masclistes i, per tant, és la que inspira el Protocol

Marc per a una intervenció amb diligència deguda en situacions de violències masclistes [5]. Aquest instrument proposa dos eixos d'intervenció fonamentals, la prevenció i la reparació integral, a diferència del model anterior, que n'establia quatre (prevenció, detecció, atenció i recuperació). No s'han d'interpretar de forma seqüencial o independent, sinó d'una manera circular, en permanent retroalimentació i entrecreuament. Així, per exemple, quan es treballa en la reparació, no només s'ha de fer pensant en la recuperació individual de les persones afectades: també calen estratègies perquè allò que li està succeint a aquella dona, infant o adolescent no es torni a repetir, fet que ens situa ja en la construcció de garanties de no repetició i en l'eix de prevenció.

D'altra banda, quan es treballa en la recuperació individual, es posen en marxa estratègies per tal que la situació de les dones, infants i adolescents no es cronifiqui, no empitjori o no augmentin els riscos. Aquesta mirada en la intervenció ens situa de forma creuada en la reparació i la prevenció individual. I, per últim, quan es planifiquen polítiques i actuacions de prevenció i sensibilització dirigides a generar canvis culturals, socials i institucionals (prevenció estructural), aquestes han de nodrir-se de les incidències i problemàtiques identificades en les situacions concretes. Tot això té, també, un efecte reparador pel conjunt de dones, infants i adolescents que estan vivint o sortint de les violències masclistes, la qual cosa s'entrecreua de nou amb la reparació.

> Pensar en espiral vol dir abordar la complexitat del món sense necessitat de dividir-lo en trossos

En aquest sentit, les estratègies més adients queden determinades per la finalitat de les intervencions. Així, s'estableixen dues grans finalitats per a cada eix d'intervenció. La prevenció té una finalitat estructural, i també una finalitat individual, i la reparació té per objectiu tant la no repetició com la recuperació.

Font: Protocol marc per una intervenció amb la diligència deguda en situacions de violències masclistes. Barcelona, 2022

La prevenció: retroalimentació entre el cas concret i la prevenció estructural

La prevenció fa referència al "conjunt d'accions encaminades a evitar o reduir la incidència de la problemàtica de la violència masclista per mitjà de la reducció dels factors de risc, i impedir-ne, així, la normalització, i les encaminades a sensibilitzar la ciutadania en el sentit que cap forma ni manifestació de violència no és justificable ni tolerable" (art. 3.c Llei 5/2008).

La sensibilització treballa per tal que les violències masclistes siguin visibilitzades en totes les formes i àmbits en què es presenten, que les causes estructurals siguin compreses socialment i que aquesta comprensió generi nous posicionaments individuals i col·lectius davant les situacions concretes de violències masclistes. La sensibilització ha d'incidir en les creences culturals, els imaginaris col·lectius i les representacions simbòliques i socials [6]. Però, a més de la sensibilització, hi ha altres importants eines de prevenció:

- La difusió i la promoció de drets és fonamental per fer realitat un model de centralitat en les dones, infants i adolescents, ja que ha de garantir-se, en tots els nivells d'intervenció, que aquestes coneguin els drets que tenen, el seu abast i els mecanismes per fer-los efectius.

- La recerca, en tant que permet conèixer o aprofundir el coneixement sobre les diferents formes i àmbits de les violències masclistes, les causes estructurals i els

mecanismes efectius per a la seva erradicació, és una eina clau en matèria de prevenció.

- La coeducació, en particular l'educació afectivo-sexual, amb enfocament feminista interseccional, la promoció de masculinitats antimasclistes i igualitàries, la formació especialitzada i l'acció comunitària, són altres eines fonamentals de prevenció [7].

La reparació integral: de la recuperació a les transformacions estructurals

En relació amb la reparació integral, s'ha de tenir en compte que es tracta d'un procés que comença des de la detecció mateixa. Està constituïda pel conjunt de mesures jurídiques, econòmiques, socials, laborals, sanitàries, educatives i similars, adoptades pels diversos organismes i agents responsables de la intervenció en l'àmbit de la violència masclista, que tenen per objecte garantir els drets reconeguts i restablir tots els àmbits danyats, sense revictimització i garantint-ne la no-repetició.

La reparació integral s'orienta pel model de centralitat de les dones, infants i adolescents, i implica la necessitat d'identificar tots els àmbits i drets afectats per les violències masclistes. A vegades no es tracta només de tornar a l'estat previ a la violència –que és un objectiu mínim, el punt de partida de la reparació–, perquè la situació prèvia pot ser també d'una intersecció de vulneracions socials, sinó de garantir integralment els drets de les persones en situació de violència masclista i promoure les transformacions personals, socials, comunitàries i institucionals necessàries perquè les violències masclistes no tornin a succeir [8].

En aquest sentit, la reparació integral té un marc estructural que va des d'àrees particulars de les víctimes (la salut, com els serveis de recuperació de la salut sexual i reproductiva; l'àrea econòmica, com la indemnització monetària, l'àrea laboral, com l'accés a espais de treball), fins als àmbits comunitaris i institucionals (com els sistemes de reparació administrativa i judicial) [9].

La detecció es fa amb la posada en funcionament d'instruments teòrics i tècnics per identificar i fer visible les violències masclistes, tant si apareixen de forma esporàdica com de forma estable, i per conèixer les situacions en les quals s'ha d'intervenir, per tal d'evitar-ne el desenvolupament i la cronicitat (art. 3.d. Llei 5/2008 de 24 d'abril).

> La reparació integral s'orienta pel model de centralitat de les dones, infants i adolescents, i implica la necessitat d'identificar tots els àmbits i drets afectats per les violències masclistes

És important remarcar que no és una fase inicial i tancada de la intervenció, sinó una pràctica conjunta i contínua entre les professionals i les dones, infants i adolescents, necessària per la garantia de drets, i que requereix una mirada integral quant a formes i àmbits de les violències masclistes. Les persones professionals que treballen en l'atenció directa saben que, encara que les dones, infants i adolescents explicitin algunes formes de violències masclistes en un àmbit concret, habitualment altres formes més invisibilitzades, ocultes i normalitzades poden estar-se donant, haver-se donat en el passat o activar-se amb el propi procés de recuperació i sortida. És essencial abordar-les totes durant la intervenció. Així, la detecció s'ha de mantenir activa al llarg de tot el procés de recuperació perquè permet organitzar l'acompanyament, les prioritats, avaluar els riscos actuals, donar resposta a les noves necessitats i garantir els drets vulnerats o amenaçats. Tot això és el que coneixem com a seguiment i actualització de la detecció.

La importància del treball en xarxa

Una altra eina de la reparació és a l'acompanyament professional, interdisciplinari i especialitzat. Fa referència al conjunt d'accions destinades a una persona per tal que pugui superar les situacions i les conseqüències generades per la violència masclista en els àmbits personal, familiar, laboral i social, tot garantint-ne la seguretat i facilitant-li la informació necessària sobre els recursos i els procediments (art. 3.e . Llei 5/2008).

Aquest acompanyament, com tota la intervenció, ha de fer-se des de l'enfocament feminista i interseccional, oferint una escolta activa a les dones, adolescents i infants. Ha de facilitar la identificació de les seves necessitats i informar de manera clara i comprensible sobre els drets, serveis i recursos, especialment els d'urgència i protecció, però també els de referència per atendre futures consultes, dubtes i noves necessitats [10]. Aquest dret de les dones a rebre l'atenció, l'assessorament i l'acompanyament especialitzat requereix ser garantit amb la diligència deguda; això vol dir, a més del que ja s'ha esmentat, garantir coordinació i treball en xarxa.

En aquest sentit, entenem que s'ha de promoure i consolidar una cultura del treball en xarxa, que es fonamental per dotar d'efectivitat al Protocol Marc per a una intervenció amb diligència deguda en situacions de violències masclistes, però també a tota política pública que, en general, es proposi construir garanties de no revictimització de les dones, infants i adolescents en els seus recorreguts en cerca d'informació, acompanyament, tractament, protecció i justícia, és a dir, reparació integral i garantia dels seus drets.

El treball en xarxa millora la qualitat de les respostes dels serveis públics davant les situacions de violències masclistes, evita duplicitats inoperants, permet associar allò divers i treballar en direccions i objectius comuns. Tal com apunta Barudy [11], la xarxa permet "repartir el pes" entre diferents punts (entesos com a professionals i/o serveis) i així protegir-se i donar-se suport. Es tracta de trencar amb els models d'intervenció entesos com la suma de parcel·les aïllades per a construir conjuntament un model global que faci més efectives les intervencions des de cadascun dels àmbits implicats i des del punt de vista del conjunt. Tots els serveis formen part d'una xarxa i no és possible pensar en una

intervenció professional fora d'aquesta [12].

Però sí que es pot triar l'ús que es fa d'aquesta xarxa [13]. Es pot optar per un model de derivació, on cada servei realitza la seva funció, i on les persones ateses circulen per aquesta xarxa (i a vegades poden quedar-se a la deriva). O pot haver-hi una cultura de treball en xarxa, on aquesta s'organitza a partir del lloc central que pren la persona subjecte de la intervenció. En aquest segon model, el vincle entre els i les professionals se sosté en el temps, en un pla de treball que permet distribuir les demandes i les propostes entre diferents serveis i professionals i facilita una construcció conjunta del cas [14].

Cal entendre que treballar en xarxa suposa alguna cosa més que allò que habitualment s'entén per coordinació, i que va molt més enllà del fet de disposar d'uns bons procediments de derivació. Per això, el treball en xarxa exigeix un pacte previ entre les i els actors implicats sobre la necessitat de triar aquest model, i el seu compromís d'adoptar una posició ètica davant les dificultats, apostant per abordar-les en lloc d'obviar-les o negar-les. Tenint en compte que la magnitud de la problemàtica amb la qual es treballa i les implicacions personals que aquesta comporta pot resultar paralitzant o provocar actuacions impulsives en els i les professionals, la xarxa es converteix en l'espai i el mitjà idoni on expressar aquestes dificultats i buscar alternatives compartides.

Així doncs, el treball en xarxa implica per als i les professionals l'acceptació d'un nou saber compartit i l'abandonament de la posició d'impotència o d'ignorància que, a vegades, podria resultar més còmode [15]. Pot semblar més complex, o es pot considerar que són espais per als quals no es compta amb temps suficient, però en realitat, en situacions altament complexes com les de violència de gènere, establir una anàlisi i pla de treball des de la cultura del treball en xarxa és una excel·lent inversió.

> El treball en xarxa millora la qualitat de les respostes dels serveis públics davant les violències masclistes

Tenir consciència professional i institucional del nou paradigma d'intervenció que proposa el Protocol Marc ens porta a intervenir amb diligència deguda, entenent que cada intervenció no és un fet aïllat, sinó que té la finalitat última d'aconseguir la reparació integral i la prevenció de les violències masclistes.

REFERÈNCIES I NOTES

1 — Generalitat de Catalunya, Departament d'Igualtat i Feminismes (2022). *Protocol marc per una intervenció amb la diligència deguda en situacions de violència masclista*. Barcelona.

2 — La Recomanació general número 35 del Comitè de la Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones (CEDAW segons sigles en anglès) de l'any 2017 assenyala que es tracta d'un problema social més que individual, que exigeix respostes integrals, més enllà de les relatives als successos concrets, autors i supervivents.
3 — Gavilán, Víctor (2012). *El pensamiento en espiral. El paradigma de los pueblos indígenas*. Santiago: Ñuke Mapuförlaget [disponible en línia].
4 — Laparra Méndez, S. A (2018). «Pensamiento indígena y construcción del conocimiento en educación. Hacia una propuesta de implicación pedagógica en la formación docente intercultural». *Revista Latinoamericana de Metodología de las Ciencias Sociales*, núm. 8 [disponible en línia].
5 — Generalitat de Catalunya, Departament d'Igualtat i Feminismes (2022). *Protocol marc per una intervenció amb la diligència deguda en situacions de violència masclista*. Barcelona.
6 — Rosich Solé, Laia; Micciola, Elisa (2021). *Violencia de género: herramientas para un modelo de intervención*. Editorial Síntesis.
7 — Generalitat de Catalunya, Departament d'Igualtat i Feminismes (2022). *Protocol marc per una intervenció amb la diligència deguda en situacions de violència masclista*. Barcelona.
8 — Rosich Solé, Laia; Micciola, Elisa (2021). *Violencia de género: herramientas para un modelo de intervención*. Editorial Síntesis.
9 — Rosich Solé, Laia; Micciola, Elisa (2021). *Violencia de género: herramientas para un modelo de intervención*. Editorial Síntesis.
10 — Generalitat de Catalunya, Departament d'Igualtat i Feminismes (2022). *Protocol marc per una intervenció amb la diligència deguda en situacions de violència masclista*. Barcelona.
11 — Barudy Jorge i Dantagnan Maryorie (2005). *Los buenos tratos a la infància: Parentalidad, apego y resiliencia*. 2005, Barcelona. Editorial Gedisa.
12 — Ubieto, José (2009). *El trabajo en red. Usos posibles en educación, Salud Mental y Servicios Sociales*. Gedisa.
13 — Rosich Solé, Laia; Micciola, Elisa (2021). *Violencia de género: herramientas para un modelo de intervención*. Editorial Síntesis.
14 — Ubieto, José (2009). *El trabajo en red. Usos posibles en educación, Salud Mental y Servicios Sociales*. Gedisa.
15 — Rosich Solé, Laia; Micciola, Elisa (2021). *Violencia de género: herramientas para un modelo de intervención*. Editorial Síntesis.

Laia Rosich Solé
Laia Rosich Solé és directora general per a l'Erradicació de les Violències Masclistes, dins de la Secretaria de Feminismes del Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya. És llicenciada en Psicologia, màster en Intervenció i Investigació en Violència Domèstica, postgraduada en Gestió d'ONG i màster en Direcció, Gestió i Intervenció en Serveis Socials. Compta amb més de 20 anys d'experiència en el marc de les violències masclistes, combinant l'atenció directa amb la formació a professionals, especialment en l'elaboració de protocols, el treball en xarxa i la supervisió d'equips. Ha estat també vicedegana del Col·legi Oficial de Psicologia de Catalunya.